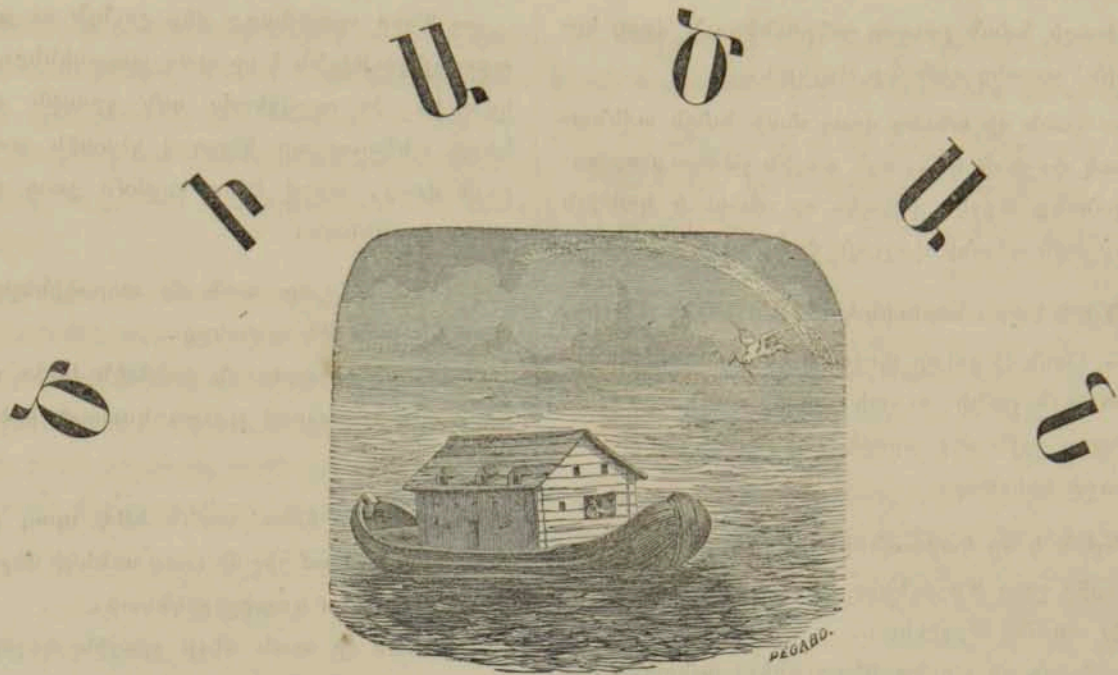

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Յ Յ

ԲԱՆԱԼԻ ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

3 0 7.

(Նորայարուրին, Տես էջ 273.)

նչէ՛ն է որ հովը արեւելեան եղած
ատենը քիչ ցօղ կիջնէ, իսկ արեւ-
մտեան եղած ատենը շատ .

— Վասն զի արեւելեան հովերը ցա-
մաքէն կփչեն, եւ չոր կլինին . իսկ արեւմտեան
հովերը Ատլանտեան ովկիանոսին վրայէն կանց-
նին, ուստի խոնաւութեամբ ու գոլորշեօք կը-
լցուին :

Գիշերային ցօղը ինչո՞ւ համար վնաս կընէ ա-
ռողջութեան .

— Վասն զի մթնոլորտին ջրային գոլորշեացը
մէջ այնպիսի նիւթեր կգտնուին որ առողջութեան
վնասակար են . այն նիւթերուն մէկ մասը ցօղին
հետ մէկտեղ կիջնէ մանաւանդ թաց տեղուանը
ու լճերու եւ ձափիճներուն քով :

15 ՀՈՎՏԵՄԲԵՐԻ 1863.

Այն Թանձր ու անուշ կաթիլներն որ ծառոց
տերեւներուն վրայ կիջնէ՝ ցօ՞ղ են Թէ ոչ .

— Անոնք ցօղ չեն, այլ տեսակ մը ամենամօնր
ճճիներուն ձգած մեղրի նման հիւթն է, որ գար-
նան ու աշնան աւելի առատ կլինի, մանաւանդ
տերեւներու վրայ, եւ մանաւանդ կամ գազպէ կը-
սուի :

Գազպէն տերեւներուն օգտակա՞ր է Թէ վնա-
սակար .

— Վնասակար է, վասն զի անոնց ծակտիք-
ներուն մէջ կմտնէ ու չթողուր որ պէտք եղած
կազերը ծծեն ու սնունդ առնուն, անոր համար
ալ է որ կդեղնին ու կսեւնան :

Յօդին կաթիլները ինչո՞ւ համար կաղամբի ու

խաշխաշի նման բուսոց տերեւներուն վրայ կը գլորին՝ առանց զանոնք թրջելու։

— Վասն զի անոնց վրայ մոմի նման ամենաբարակ փոշի մը կայ, այն փոշին չթողոր որ ցողը զանոնք թրջէ։ Ինչպէս որ անձրեւի կաթիլն ալ երբեմն գետնի փոշւոյն վրայ կ'գլորի։

Ինչէ՞ն է որ անձրեւին կաթիլէն փոշին չթրջի։

— Վասն զի ջուրը փոշւոյն հետ ամենեւին ձգողութիւն չունի, ուստի հետը չխառնուի։

Մուրը ջրին մէջ տրորէ։ ոչ մուրը կ'թրջի, եւ ոչ ջուրը կ'սեւնայ։

Ինչէ՞ն է որ կարապները, բադերը, սագերը, եւ ուրիշ շատ թռչուններ կրնան ջրին մէջ թափախուիլ առանց թրջուելու։

— Վասն զի անոնց փետուրները այնպիսի իւղային հիւթով մը ծածկուած են որ ջրին հետ ձգողութիւն չունի։

Ինչէ՞ն է որ երբեմն ապակիները գոլորշիքով կ'ծածկուին։

— Վասն զի դրսի օդոյն տաքութիւնը կապի սի արեւուն մոտեցնելու ետեւ, ու ապակին կապիւնցնէ։ Երբոր տան մէջի տաք օդը այն ապակիներուն կը պչի, անոր գոլորշին պաղէն կ'ստանայ եւ կաթիլ կաթիլ վար կ'վազէ։

Բնակուած տան մը մէջի ջրային գոլորշիներն ուսկի՞ց կ'ձեւանան։

— Նախ, նոյն իսկ սենեկին օդոյն մէջ միշտ գոլորշիկ կայ։

Երկրորդ, բնակչաց շունչն ու անզգալի արտաշնչութիւնը, երբեմն ալ տաք կերակրոց գոլորշիները տան մէջ կ'ընկնին։

Մարդու մարմնոյն անզգալի ու աներեւոյթ արտաշնչութիւնն ունենալը ի՞նչ կերպով կրնայ իմացուիլ։

— Թեւդ բաց ու ապակիէ մաքուր խողովակի մը մէջ խոթէ։ Թեւիդ արտաշնչութիւնը խողովակին ներսի երեսներուն վրայ կ'ստանայ ու թանձր ցոլ մը կ'պատէ։

Ի՞նչ է պատճառն որ ձմեռ ատեն սենեկին պատուհաններուն վրայ երբեմն ծառի ֆիւղերու եւ տերեւներու ձեւով սառոյց կ'կապէ։

— Անոր պատճառը մեր շունչն ու անզգալի արտաշնչութիւնն է որ պաղ ապակիներուն վրայ կ'սառնին։ Եւ որովհետեւ այն ջրային գոլորշիները անհաւասար կերպով կ'նստին ապակիներուն վրայ, անով է որ երբեմն շատ գեղեցիկ ձեւեր կ'ունենան։

Ինչէ՞ն է որ տան մը ապակիները աւելի պաղ են քան թէ պատերը։

— Վասն զի արեւուն մոտեցնելու ետեւ ապակիները աւելի շուտով դուրս կ'ուտան իրենց ջերմութիւնը։

Ինչէ՞ն է որ ձմեռ ատեն եթէ պաղ ջրով լեցուն ապակի կամ շիշ մը տաք սենեկի մէջ բերես, վրան ցօղի պէս գոլորշիք կ'նստի։

— Վասն զի տան մէջի ջրային գոլորշիները պաղ ապակիին վրայ զարնելով կ'ստանան ու ցօղի պէս կ'երեւան։

Ինչո՞ւ համար պաղ գաւաթն որ տաք ձեռքով բռնես՝ երեսը կ'մոռնայ։

— Վասն զի տաք ձեռքիս անզգալի արտաշնչութիւնը ապակւոյն պաղ երեսին վրայ կ'ստանայ ու բարակ շիշով կ'ծածկէ ապակին։ Ինչպէս որ կլինի նաեւ շունչ տալով վրան։

Ինչէ՞ն է որ տան պատերը շատ անգամ աշնան ատեն կ'թրջուին՝ երբոր ցուրտ օդէն ետեւ տաք օդ մը կ'ընկնի։

— Վասն զի թանձր պատերուն տաքութեան աստիճանը, մոնոլորտին տաքութեանը պէս շուտ մը չկրնար փոխուիլ։ Որովհետեւ պատերը օդոյն փոխուելէն ետքն ալ պաղ կ'մնան, օդոյն մէջ եղած ջրային գոլորշիները անոնց դպչելով շուտ մը կ'ստանան։

Հաստատուն շէնքի մը պատերը ինչո՞ւ համար աւելի կ'թրջին քան թէ թեթեւ շինուածքներունը։

— Վասն զի անոր պատերը աւելի հաստ են։ Եւ թէ որ ցուրտը կամ սառոյցը անոնց աղիւսներուն մէջ թափանցեր է, շատ ատեն պէտք է որ տաքնան։ ուստի օդոյն խոնաւութիւնները հարկաւ անոնց վրայ կ'նստին։

Սանդխոց յենարանները կամ փայտէ վանտակները ինչո՞ւ համար կ'թրջին՝ սառոյցներուն հալելու ատենը։

— Վասն զի սովորաբար կարծր ու ողորկ փայտէ շինուած լինելով՝ թեթեւ ու ծակոտկէն փայտերուն պէս շուտ մը չեն տաքնար ու պաղիր. ուստի տաք օդը պաղ յենարանին դպչելուն պէս՝ կխտանայ եւ խոնաւ գոլորշիներուն մէկ մասը վրայ կծգէ:

Ինչէն է որ շունչերնիս աւելի աչքի կերելի ձմեռը քան թէ ամառը.

— Վասն զի ձմեռուան ցրտութենէն շունչերնիս կխտանայ ու կերելնայ աչքի. ինչպէս որ եւ ապեալ ջրոյն շոգին ալ կաթսայէն ելած ատենը երբոր տան մէջ տարածուի՝ աչքի կերելի:

Մ Է Գ.

Մէգն ի՞նչ է.

— Մէգը որ թանձր եղած ատենը մառախուղ ալ կըսուի, գոլորշիներէ ձեւացած ամպ մըն է որ երկրիս վրայ կիջնէ:

Մէգը ի՞նչ պարագաներու մէջ կծեւանայ՝ ջրի կամ ցամաքի վրայ.

— Խոնաւ ու տաք օդը ջրերուն երեսէն վեր բարձրանալով՝ պաղ օդոյն հետ կխառնուի ու կխտանայ, եւ կլինի մէգ: Ցամաքին վրայ ալ ան ատեն մէգ կպատէ՝ երբոր գետինը օդէն աւելի պաղ է. վասն զի այնպիսի պարագայի մէջ՝ սառով լեցուն ամանին երեւոյթը կպատահի:

Մառախուղին պատճառը ի՞նչ է, եւ ինչո՞ւ համար օդին աւրուելուն նշան է.

— Պատճառը թանձր ամպերն են որ քանի կերթան կշառնան ու ետքը անձրեւ կբերեն:

Մէգը որ ձերմակ լինի՝ ինչո՞ւ համար աղէկ օդի նշան է.

— Մէգը այն ատեն ձերմակ կլինի՝ երբոր ամենեւին ամպ չկայ որ զինքը մեղցընէ. ուստի օդին աւրուելուն ալ վախ չմնար:

Ինչո՞ւ համար մէգը ցօղ կդառնայ.

— Վասն զի մէգը չթողուր որ գետինը ջերմութիւն ձառագայթէ. գետնին երեսն ալ տաք մնալով, մէգը չկրնար խտանալ ու ցօղ դառնալ:

Ինչէն է որ սովորաբար արեւը ելնելէն ետեւ մէգը կփարատի.

— Վասն զի օդը աւելի կտաքնայ, եւ մէգը այն տաքութեամբ շոգի կդառնայ կցնդի:

Ո՞ր տեղուանք աւելի ստեպ կպատահի մէգը.

— Ծովու եւ ձափիձներու մօտ տեղեր. վասն զի անոնց օդը միշտ խոնաւութեամբ լեցուն է, ու արեւուն մանելէն ետքը պաղածին պէս այն խոնաւութեան մէկ մասը կխտանայ ու մէգ կլինի:

Յօդը խոնաւ կամ միգապատ եղած ատեն ծառերն ինչո՞ւ համար հեռու կերեւնան.

— Վասն զի մէգը այլ եւ այլ իրաց վրայէն ցոլացած լոյսը կպակսեցընէ, որով անոնք ալ դժուարաւ կտեսնուին ու հեռու կերեւնան:

Մշուկ ատեն արեւը ինչո՞ւ կարմիր կերեւնայ.

— Վասն զի արեւուն կարմիր ձառագայթներն ուրիշ գոյներէն աւելի զօրաւոր լինելով՝ կրնան թանձր մառախուղին մէջ ալ թափանցել. իսկ կապոյտ ու դեղին ձառագայթները մառախուղին մէջ կընկղմին:

Թէ որ ցրտէն մէգ կլինի, ինչո՞ւ համար պարզ ու սառոյց եղած առաւօտները մէգ չիջնար.

— Վասն զի նախ, սառուցի ատեն օդոյն մէջ քիչ խոնաւութիւն կլինի.

երկրորդ, թէ որ այնպիսի ժամանակ օդը ինչ եւ իցէ գոլորշիք ալ ձգէ, գետնին պաղ երեսէն այն գոլորշին շուտ մը կսառի ու եղեման կդառնայ:

Ինչէն է որ աշնան ատեն աւելի շատ մէգ կլինի քան թէ գարնան.

— Վասն զի նախ, գարնան օդը ընդհանրապէս աւելի չոր լինելով՝ քիչ խոնաւութիւն կունենայ:

Երկրորդ, գարնան ատեն հողը այնչափ տաքցած չլինի արեւէն. ուստի գետնին երեսէն վեր ելած ջրային գոլորշիները օդոյն մէջէն անցնելու ատենին չեն խտանար:

Ինչէն է որ բաժր լեռներուն վրայ քիչ անգամ մէգ կպատէ, իսկ ձորերուն մէջ շատ անգամ.

— Վասն զի լեռներուն օդը շատ չոր է, եւ երբոր անոնց քովերը ամպեր կան՝ թէպէտ եւ օդը բաւական խոնաւութիւն կծծէ, բայց այնչափ ալ տաք կլինի որ չկրնար մէգ կապել: Իսկ ձորերուն օդը սովորաբար խոնաւ է. ու քիչ մը պաղելուն պէս՝ կխտանայ ու մէգ կդառնայ: